[ב]טעו לא ישלמו כל שכן שתנעול דלת בפני לווין רבא אמר [א]מתניתין דהכא בדיני [ב]קנסות ואידך בהודאות והלואות רב פפא אמר אידי ואידי בהודאה והלואה [ג]כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה כדריש לקיש דריש לקיש רמי כתיב [1][ד]בצדק תשפוט עמיתך וכתיב [2]צדק צדק תרדף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה רב אשי אמר מתניתין כדשנין קראי אחד לדין וא' לפשרה כדתניא צדק צדק תרדף אחד לדין ואחד לפשרה כיצד [ג][ו]שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה אם עוברות שתיהן שתיהן טובעות בזה אחר זה שתיהן עוברות [ז]וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עלו שניהן שניהן נופלין בזה אחר זה שניהן עולין הא כיצד טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו ת"ר [ח]צדק צדק תרדף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם ת"ר צדק צדק תרדף הלך אחר חכמים לישיבה אחר ר' אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבן גמליאל ליבנא אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר רבי מתיא לרומי אחר רבי חנניא בן תרדיון לסיכני אחר ר' יוסי לציפורי אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין אחר [ד] [א] רבי יהושע לגולה אחר רבי לבית [ה]שערים אחר חכמים ללשכת הגזית:

דיני ממונות פותחין כו': היכי אמרינן אמר רב יהודה הכי אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו א"ל עולא והא חסמינן להו וליחסמו מי לא תניא רבי שמעון בן אליעזר אומר [ו]מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתיטרף דעתן ויחזרו בהן מי דמי התם ממילא קא מידחו הכא קא דחינן להו בידים אלא אמר עולא הכי אמרינן יש לך עדים להזימם א"ל רבה וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה ומי הויא חובתו והתנן [ז]אין עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין הכי אמינא אילו שתיק האי עד דמיגמר דיניה ומייתי עדים ומזים להו הויא ליה חובתו של זה אלא אמר רבה אמרינן ליה יש לך עדים להכחישן רב כהנא אמר מדבריכם נזדכה פלוני אביי ורבא דאמרי תרוייהו [ח]אמרי' ליה אי לא קטלת לא תדחל רב אשי אמר כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו תניא כוותיה דאביי ורבא רבי אומר [3]אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו'

מיכן

רש"י

טעו. ב"ד בדיני ממונות לא ישלמו דדילמא אי שבקת להו לדרוש ולחקור הוה רווחא למילתא ולא הוו טעו: כל שכן שאתה נועל. דמתיירא להפסיד ע"י ב"ד טוען: רבא אמר. תרווייהו בתר תקנתא דרבנן ומתניתין בדיני קנסות דליכא למיחש לנעילת דלת אבל בהודאות והלוואות דאיכא (א) למיחש לנעילת דלת בהודאות והלוואות בדיני מלוה וזה בא לידון בעדי הודאה שהודה לו בפניהם או בעדי הלוואה שהלווהו בפניהם דאיכא למיחש לנעילת דלת: מרומה. שבית דין מכירין בתובע זה שהוא רמאי או מבינים טענת רמאי בדבריו: בצדק תשפוט. ולא כתיב בצדק צדק להזהיר ב"ד לדקדק בו כל כך לדרוש ולחקור: מתנייתא. שפיר איתרצו בחד מהני שינויי אי כרבי חנינא אי כרבא אי כרב פפא: אבל קראי. דרמי להו ריש לקיש לא קשו דצדק צדק לאו לדרישה ולחקירה אתי אלא צדק דין שלך וצדק פשרה שלך לפי ראות עיניך ולא תרדוף את האחד יותר מחבירו: ספינות טובעות. שמדחק זו את זו: ואם בזו אחר זו. משתלך אחת אל היבשה עד שתעבור חבירתה ואח"כ תעבור היא: מעלות בית חורון. מקום צר ואין דרך לנטות ימין ושמאל וצריך הא' לנטות לאחוריו עד שמוצא מקום לנטות: אם עולות שניהן. כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה ופוגעות בראש חודו של הר והבקעה עמוקה מימין ומשמאל: קרובה. לעירה: ומעלות שכר. לאחת ותידחה: קול ריחים. שנשמעין: בבורני. מקום: שבוע הבן שבוע הבן. סימן הוא שיש שם ברית מילה כמכריז ואומר שבוע הבן כאן והריחים סימן לשחיקת סממנין למכת התינוק ושעת גזירת המלכות(ח) היה שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה: אור הנר בברור חיל. ביום או נרות נראים הרבה בלילה סימן הוא כמו שצועק משתה שם משתה שם. ברית מילה קרי שבוע הבן על שם שהוא לסוף שבוע: אחר חכמים לישיבה. בית הוועד שבו בית דין קבוע כגון אחר ר' אליעזר בלוד וכן כולם כל (ט)אחד למקומו: לגולה. לפומבדיתא כדתנן בר"ה (דף כב:) עד שרואה כל הגולה לפניו כמדורת אש ואמרינן (שם דף כג:) מאי גולה אמר אביי פומבדיתא שעיקר ישיבת בבל שם היתה: אחר חכמים. סנהדרי גדולה: היכי אמרי'. בפתיחת זכות כשקיבלו עדותן של עדים ודרשום וחקרום ובאין לישא וליתן היכי אמרי' להו לעדים: מי יימר כדקאמריתו. שמא בטעה באתם וזו היא פתיחה הגונה לזה: והא קא חסמינן להו. חוסמין אנו את פיהם כשאנו מכחישין אותן ויחזרו בהן בתוך כדי דיבור: ופרכינן וליחסמו. מאי תיקשי ליחסמו ולהדרי בהו: מי לא תניא מסיעין. היו בית דין את העדים קודם קבלת עדות ממקום למקום ומחדר לחדר כשבאין להעיד אומרים להם לא נקבל כאן אלא כאן וכן משם למקום אחר: אגן דחינן להו. וכתיב (דברים יט) ובערת הרע: שהיא חובתו של זה. לחזור אחר עדי הזמה כדי שיהרגו הרשעים: ופרכינן מי הויא חובתן. אי הוו מיתזמי השתא קודם גמר דין והא תנן וכו': הכי קאמינא. היכי מזהרינן להאי לחזור אחר עדי הזמה והא חובתן של אלו היא דדילמא שתיק האי עד דמיגמר דין והדר מייתי להו: להכחישן. כגון אנו ראינו אותו הרוג אחר כך חי וקיים דהויא עדות בטילה דהוא והן פטורין דאין זוממין אלא בעמנו הייתם כדיליף במסכת מכות (דף ה.): רב כהנא אמר. כך פותחין בזכות לאחר קבלת עדות אומר מתוך דבריכם נזדכה פלוני סופו לצאת מבית דין זכאי לפי ראות עינינו ואחר כך נושאין ונותנין: אם לא שטית הנקי. תחילת התנאי לזכות:

מיכן

תוספות

כאן בדין מרומה. לא שיודעים בו שהוא מרומה דא"כ אין לדונו כלל כדדרשינן בפרק שבועות העדות (שבועות ל:) מדבר שקר תרחק: קול רחיים בבורני. פ"ה שעת גזירת המלכות) היה שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה וכן משמע בירושלמי דכתובות (פ"א) גבי הגזירה שגזרו ביהודה דקאמר מה סימן היה קול מגרוס בבורני משתה שם אור נר בברור חיל שבוע הבן פירוש קול מגרוס רחיים של גרוסות והא דכתיב בירמיה (כ"ה) והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחיים ואור נר איכא למימר שגם בראשונה היו עושין סימנין אלו לשם שמחה: אור הנר בברור חיל. מכאן נהגו להדליק נר במילה ומה שנהגו לפרוס המפה על הפתח משום דאמר בריש המוכר פירות (ב"ב דף צג:) מנהג גדול היה בירושלים כל זמן שהמפה פרוסה על הפתח אורחין נכנסין: היכי אמר להו. פ"ה כשקיבלו עדותן של עדים ואם תאמר א"כ במאי חסמינן להו הא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכ"ת שיחזרו בהן תוך כדי דיבור כפ"ה הא מי יימר כדאמריתו טפי מתוך כדי דיבור וכ"ת דלא חשיב הפסק לימא אחר כדי דיבור אמרי' להו ואף על גב דאין פתיחה זו מועלת ויש לומר דה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני ועי"ל דעד שלא נחקרה עדותן בב"ד יכולין לומר מבודין אנו כדתניא בתוספתא מיהו בקונטרס פירש דפתיחת זכות לאחר שדרשום וחקרום ובאין לישא וליתן וכפי' משמע בפ' היו בודקין (לקמן ד' מ.) דקתני אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין:

מה

עין משפט נר מצוה

ו א ב מיי' פ"ג מהל' עדות הל' ב [ופכ"ד מהל' סנהדרין הל' ג] סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף א [סי' טו סעי' ג ד]:

ז ג ד מיי' פי"ג מהל' רוצח הל' י"ב סמג עשין פא טוש"ע ח"מ סימן ערב סעיף יד:

ח ה [מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ט] סמג עשין לו [טוש"ע ח"מ סי' יב סעי' א והגה]:

ט ו מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ד:

י ז מיי' שם פ"כ הל' א סמג עשין קט טור ח"מ סי' לח:

יא ח מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הל' ז:

◆

רבינו חננאל

כדי שלא תנעול דלת בפני לווין רבינא אמר דיני ממונות דתנינן הכא דיני קנסות הן ולעולם בעו דרישה וחקירה והני מתניתי דתני מאוחרין [כשרין] בהודאות והלוואות. רב פפא [אמר] כולהו בהודאות והלוואות ומתניתין דהכא בדין מרומה לפיכך צריך דרישה וחקירה כדכתיב צדק צדק תרדוף רב אשי אמר מתניתין כדשנין קראי אחד לדין בצדק תשפוט עמיתך והאי דכתיב צדק צדק תרדוף לפשרה. כדתניא שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זו כנגד זו וכן גמלים במעלות בית חורון אם עוברות שתיהן [שתיהן] נטבעות וכן גמלים טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני טעונה. וכן קרובה ורחוקה. אבל אם שתיהן טעונות שתיהן קרובות או שתיהן רחוקות מטילין פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו: ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר ריב"ז לברור חיל. תנא אור נר בברור חיל משתה שם. קול רחיים של גריסין בבורני שבוע הבן שם. פי' בימי הגזרה היה להן סימן וכל מי שהיה רואה נרות דולקים באסקופה יודעין שבאותה חצר סעודת הכנסת כלה. וקול רחיים מילה שם בחצר והכל נכנסין. והלך אחר ר' אלעזר ללוד: ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר חכמים לישיבה אחר ר' יהושע לפקיעין אחר ר' עקיבא לבני ברק אחר רבן גמליאל ליבנה ור' מתיא בן חרש לרומי ור' חנניה בן תרדיון לסיכני ור' יוסי לציפורי וחנניה בן אחי ר' יהושע לגולה אחר ר' לבית שערים אחר חכמים ללשכת הגזית: דיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה. היכי פתחינן לזכות ושקלי וטרו ופשוטה היא. ואסיק' אביי ורבא דאמרי תרווייהו אמרינן ליה אי לא קטלת לא תדחל דלא מיקטלת תניא נמי הכי ר' אומר אומר אני אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי

מסורת הש"ס

א) [לעיל ג. וע"ש פרש"י], ב) [עי' תוס' לעיל ג. ד"ה שלא תנעול וכו'], ג) [תוספתא דב"ק פ"י], ד) [נ"ל רבי חנינא בן אחי ר' יהושע לגולה כן הגירסא הנכונה בילקוט פרשת קדושים רמז תרי"א ויש בזה כדי ליתן טעם למלינו שהיה בגולה עי' ברכות סג: [illegible] אכן הגירסא שלפנינו אחר ר' יהושע לגולה קשה טובא דהא לעיל בסמוך קאמר אחר ר' יהושע לפקיעין], ה) כתובות קג:, ו) [סוטה ח.] לקמן מ:, ז) [תוספתא פ"ט], ז) מכות ה., ח) כס"א: ושעת השמד, ט) עי' רש"ש, י) כס"א: שעת השמד.

◆

תורה אור השלם

1. לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פְנֵי דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ: ויקרא יט טו

2. צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים טז כ

3. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה: במדבר ה יט

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבא אמר וכו' והלוואות איכא למיחש לנעילת דלת הס"ד:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' אחר חנינא בן אחי ר' יהושע. כצ"ל:

◆

מוסף רש"י

מסיעין את העדים. שמעידים עדות נפשות וכשמטריחין אותן היו מסיעין אותן מפינה לפינה ומלשכה ללשכה (סוטה ח.).